

УДК 37.015.3:159.95

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-2-49>**Марія ПОЧИНКОВА,***orcid.org/0000-0002-1383-7470**докторка педагогічних наук,**професорка кафедри початкової освіти**Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»**(Полтава, Україна) pochinkovam@gmail.com***Світлана БАДЕР,***orcid.org/0000-0002-9225-423X**докторка педагогічних наук,**професорка кафедри розвитку дитини раннього і дошкільного віку**Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»**(Полтава, Україна) svetmira23@meta.ua*

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Сучасне українське суспільство, що охоплене тотальною інформатизацією, переживає найскладніші часи через повномасштабне вторгнення РФ та воєнні дії фактично по всій території незалежної держави. Ментальна війна, що ведеться країною-агресором в інформаційному просторі загострює проблеми, які сьогодні існують у політичній та соціально-економічній площинах, а єдиною протидією стає сформоване критичне мислення громадян. Постає не менш гостра проблема – готовності педагогів до формування критичного мислення громадян усіх вікових категорій.

Мету розвідки автори убачають у дослідженні феномену готовності педагогів до формування критичного мислення особистості.

Досліджуваний феномен у межах розвідки визначається як особистісний стан мотиваційно-ціннісного ставлення до критичного мислення і його формування, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей з формування критичного мислення з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості, здатності до творчості, ефективної взаємодії та рефлексії.

У структурі готовності педагога до формування критичного мислення особистості виокремлено такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний (виражає усвідомлене ставлення до самого критичного мислення й процесу його формування на засадах ціннісної освітньої парадигми), когнітивний (об'єднує сукупність знань щодо теоретико-методологічних засад критичного мислення особистості; володіння методичними знаннями, вміннями й навичками щодо впровадження технологій розвитку й формування критичного мислення в освітній процес та впровадження методів і засобів розвитку критичного мислення в освітній процес), комунікативний (реалізується у процесі взаємодії суб'єктів процесу формування критичного мислення, усвідомлення ролі мови й мовлення в процесі мислення, побудова процесу комунікації на засадах діалогізму), діяльнісний (розкривається через наявність і реалізацію професійно-педагогічних якостей щодо формування критичного мислення особистості, активного застосування їх у процесі професійної діяльності) та рефлексивний (характеризує пізнання й аналіз педагогом власного мислення, свідомості, професійної діяльності, а також висунення й реалізація власних ідей).

Ключові слова: готовність, критичне мислення, готовність до формування критичного мислення, особистість, педагог.

Mariia POCHYNKOVA,*orcid.org/0000-0002-1383-7470**Doctor of Pedagogical Sciences,**Professor at the Department of Primary Education**Luhansk Taras Shevchenko National University**(Poltava, Ukraine) pochinkovam@gmail.com***Svitlana BADER,***orcid.org/0000-0002-9225-423X**Professor at the Department of Early and Preschool Child Development,**Luhansk Taras Shevchenko National University**(Poltava, Ukraine) svetmira23@meta.ua*

READINESS OF TEACHERS TO FORM CRITICAL THINKING PERSONALITY

Modern Ukrainian society, which is covered by total informatization, is going through the most difficult times due to the full-scale invasion of the Russian Federation and military actions in fact on the entire territory of the independent state. The mental war waged by the aggressor country in the information space exacerbates the problems that exist today in the political and socio-economic spheres, and the only countermeasure is the formed critical thinking of citizens. An equally acute problem arises – the readiness of teachers to form the critical thinking of citizens of all age categories.

The authors see the goal of research in the study of the phenomenon of teachers' readiness for the formation of critical thinking of an individual.

The investigated phenomenon within the scope of intelligence is defined as a personal state of motivational and value attitude to critical thinking and its formation, possession of effective methods and means of achieving pedagogical goals in the formation of critical thinking, taking into account the age and psychological and pedagogical characteristics of the individual, the ability to be creative, effective interaction and reflection.

In the structure of a teacher's readiness for the formation of critical thinking of an individual, the following interrelated components are distinguished: motivational and value (expresses a conscious attitude to critical thinking itself and the process of its formation on the basis of a value educational paradigm), cognitive (combines the totality of knowledge regarding theoretical and methodological principles of critical thinking of the individual; possession of methodical knowledge, skills and abilities regarding the introduction of technologies of development and formation of critical thinking in the educational process and the introduction of methods and means of development of critical thinking in the educational process), communicative (implemented in the process of interaction of the subjects of the process of formation of critical thinking, awareness the role of language and speech in the process of thinking, building the communication process on the basis of dialogism), active (revealed through the presence and implementation of professional and pedagogical qualities regarding the formation of critical thinking of an individual, active application of them in the process of professional activity) and reflective (characterizes the teacher's knowledge and analysis of his own thinking, consciousness, professional activity, as well as putting forward and implementing one's own ideas).

Key words: *readiness, critical thinking, readiness to form critical thinking, personality, teacher.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство охоплене тотальною інформатизацією, що призвело до збільшення й споживання інформації, яка перестає бути просто «відомостями, які передають усним, писемним та іншими шляхами за допомогою умовних сигналів і технічних засобів» (Інформація). Сьогодні вона перетворилась на засіб не тільки ефективною маніпуляції і пропаганди, але й ведення війни. У такий спосіб її зараз активно використовує РФ у війні проти України, де інформаційна війна ведеться на найвищому рівні, а на її ведення держава-агресор витрачає мільярди доларів (чого варта лише операція «Майдан 3», яка за свідченням ЗМІ обійшлася Росії в 1,5 млрд доларів (Лубенець, 2023)). Відповідно, використання інформації як зброї вимагає пошуків протидії. Єдиним засобом такої протидії, відомим на сьогодні людству, є критичне мислення. Другим може виступати повна відмова від отримання будь-якої інформації, що, практично неможливе для цивілізованої людини.

Проблемність реалізації цього засобу полягає в тому, що критичне мислення вимагає цілеспрямованого формування, через складність мислення взагалі й специфіку реалізації критичного мислення, зокрема. Тому виникає необхідність у педагогах, які б могли здійснювати цей процес послідовно. А отже, варто говорити про готовність педагогів здійснювати таку діяльність.

Аналіз досліджень. Дослідження вимагає розгляду двох ключових аспектів – критичного

мислення й процесу його розвитку / формування і готовності педагогів як феномену їхньої професійної діяльності. Обидва аспекти не нові в науковому дискурсі, однак, глобальні зміни в суспільстві призводять до появи інших невивчених аспектів і проблем у цих аспектах.

Теоретико-методологічні та методичні засади критичного мислення, від тлумачення поняття до процесів розвитку й формування, репрезентовані в дослідженнях науковців усього світу: J. Braus, A. Crawford, J. Dewey, E. Glaser, D. Halpern, W. Huitt, A. Fisher, P. Facione, D. Kanheman, M. Lipman, J. Makinster, S. Mathews, R. Paul, E. W. Saul, W. Sumner, N. Taleb, D. Wood; С. Бадер, В. Кремень, О. Пометун, М. Починкова, Г. Соріна, С. Терно, Г. Ушаповська та ін.

Проблема готовності педагогів до професійної діяльності, реалізації професійної діяльності в різних аспектах тощо, також активно вивчається науковцями. В Україні цьому присвячено дослідження І. Зязюна, Н. Волкової, С. Литвиненко, О. Лінник, О. Пехоти та ін.

Однак, проблема готовності педагогів щодо формування критичного мислення особистості залишається майже не розкритою сьогодні. Зустрічаємо лише поодинокі дослідження в цьому напрямку, що прямо чи опосередковано торкаються окресленої тематики: Я. Гарасимів (формування готовності майбутніх вихователів до розвитку критичного мислення дошкільників); Т. Полонська (готовність учителя іноземної мови

до формування критичного мислення в учнів Нової української школи); Т. Тесленко, Д. Губарева (підготовка майбутніх педагогів початкової школи до формування критичного мислення молодших школярів); Л. Бірюк, Н. Ремньова (готовність учителя початкової школи до застосування технології розвитку критичного мислення).

Отже, незважаючи на об'єктивну необхідність формування критичного мислення особистості, особливо в умовах повномасштабної війни на території незалежної України, достатньо глибоко розроблені теоретико-методологічні засади критичного мислення та готовності педагогів до здійснення професійної діяльності і її окремих аспектів, питання визначення поняття готовності педагогів до формування критичного мислення особистості ще потребує ґрунтовного вивчення.

Мета статті – визначити сутність поняття «готовність педагогів до формування критичного мислення особистості».

Виклад основного матеріалу. У наших попередніх дослідженнях ми не одноразово зазначали, що критичне мислення вимагає цілеспрямованої роботи щодо його розвитку та формування. Однак така робота вимагає готовності від педагогів до її реалізації.

Педагогічний словник розтлумачує поняття готовності як «стан особистості, що дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище, швидко розвиватися в професійному відношенні» (Гончаренко, 1997: 68). У психологічній літературі загальною готовність до того чи того виду діяльності розглядається як «цілеспрямоване вираження особистості, що передбачає її переконання, погляди, відносини, мотиви, відчуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки, налаштованість на певну поведінку (Пашенко, 2018). І. Гавриш у своєму дисертаційному дослідженні розкриває поняття «готовність» як «інтегративну якість особистості, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності (Гавриш, 2016: 6).

І. Дичківська «готовність педагогів» розглядає як «внутрішню силу, що формує інноваційну позицію педагога. За структурою це складне інтегративне утворення, що охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості» (Дичківська, 2011: 13).

Готовність особистості до професійної діяльності розглядається як «її здатність до організа-

ції, виконання та регулювання своєї діяльності» (Заблоцька, 2017: 92). Важливим для нас тут є зауваження І. Заблоцької про те, що така готовність зумовлюється цілою низкою чинників, серед яких: «система методів і цілей, наявність професійних знань і умінь, безпосереднє включення особистості до професійної діяльності у процес якої найбільш активно формуються потреби, інтереси та мотиви здобуття суттєвих, значущих, найбільш сучасних знань і вмінь» (Заблоцька, 2017: 92).

У світлі нашого дослідження вважаємо за необхідне розкрити також поняття «готовність до педагогічної діяльності». Г. Троцько розглядає готовність до педагогічної діяльності як «цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самовдосконалюватися (Троцько, 15).

Л. Кондрашова розкриває поняття «готовність до педагогічної діяльності» як «складне сполучення психічних особливостей та моральних якостей особистості, які становлять основу установку майбутнього вчителя на усвідомлення функцій педагогічної праці, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з подоланням труднощів, що виникають під час вирішення професійних завдань та досягнення спланованих результатів (Кондрашова, 1987).

Цінним вважаємо твердження О. Пінської щодо професіоналізації пізнавальних процесів особистості, які привертають нашу увагу своєю орієнтацією на педагогічну діяльність, до таких належать: сприймання, пам'ять, увага, мислення, уява. Дослідниця виокремлює наступні особливості цих процесів:

- сприймання: висока чутливість до зовнішніх подразників, здатності сприймати незвичність і унікальність зовнішніх факторів; неточність сприйняття призводить до суттєвих помилок у використанні засобів впливу на здобувачів освіти, ускладнює процес організації педагогічної взаємодії;

- увага: можливість переключення, розподілу, переміщення; достатня за стійкістю, обсягом, концентрацією;

- педагогічне мислення: уміння визначити проблеми в педагогічних ситуаціях та висувати гіпотези щодо можливих рішень, обґрунтовувати та прогнозувати наслідки;

– увага: бачення можливостей трансформації об'єкта, вміння створювати образи на основі наявних конкретних деталей (Пінська, 2018: 262–263).

Не можна обійти увагою емоційний аспект, на якому акцентує О. Пінська, що тісно пов'язаний з вольовим, «що потребує самоконтролю і забезпечує стан мобілізації внутрішніх сил для визначення тактичних і стратегічних цілей, емоційний тонус, емоційну сприйнятливість, здатність керувати своїми діями в реальних ситуаціях педагогічної взаємодії» (Пінська, 2018: 263).

Наступним логічним кроком нашого дослідження є визначення сутності поняття «готовності педагога до формування критичного мислення».

Готовність педагога до формування критичного мислення розглядається дослідниками з різних аспектів.

Так, Т. Полонська, розкриваючи проблему готовності учителя іноземної мови до формування критичного мислення в учнів нової школи (Полонська, 2021), не надає визначення цього поняття, а лише виокремлює певні якості критично мислячої особистості, що притаманні сучасному педагогу, у тому числі, іноземної мови. При цьому наводить дані Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики» МОН України 2020 р., де готовність педагогів до формування та розвитку в учнів критичного мислення визначено через «ставлення до цієї проблеми» та самооцінку власної готовності, а також обізнаність з різними методами розвитку мислення учнів. З метою формування навичок критичного мислення учнів початкової школи на уроках іноземної мови дослідниця вважає достатнім введення елементів критичного мислення. На нашу думку, наявність у педагога окремих якостей критично мислячої особистості й введення елементів критичного мислення в освітній процес ще не говорить про готовність педагога до формування критичного мислення особистості.

Я. Герасимова на підставі аналізу наукових розвідок, визначає готовність майбутніх вихователів до розвитку критичного мислення дошкільників як «інтегративне особистісне утворення, що є результатом цілеспрямованої професійної підготовки здобувачів освіти в умовах закладу вищої освіти та характеризується сформованістю загальних і професійних компетентностей, які відображають здатність фахівця до визначення та реалізації завдань розвитку критичного мислення дошкільників» (Герасимів, 2022: 50).

Аналіз дослідження Т. Тесленко й Д. Губаревої засвідчив, що професійна підготовка майбутніх педагогів початкової школи до форму-

вання критичного мислення молодших школярів зведена до загальних істин: «формування вмінь забезпечувати навчальні, виховні та розвивальні потреби школярів, стимулювати їхню самостійну діяльність, спонукати до рефлексії» (Тесленко, 2022: 238). Дали дослідники зазначають, що «важливо, щоб учителі початкових класів знали та вміли застосовувати стратегії формування критичного мислення» (Тесленко, 2022: 238). Висловлюємо побоювання, що знання й вміння застосовувати стратегії формування критичного мислення, не дадуть очікуваного результату – сформованості критичного мислення – без урахування мотиваційно-ціннісних рефлексивних та інших орієнтацій.

Готовність учителя початкової школи до застосування розвитку критичного мислення, Л. Бірюк і Н. Ремньова розглядають крізь призму понять «підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування технології розвитку критичного мислення в навчальному процесі» й «професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування технології розвитку критичного мислення». Дефініцію «готовність майбутнього вчителя початкової школи до застосування технології розвитку критичного мислення в освітньому процесі» дослідники розглядають як «складне, цілісне та динамічне особистісне утворення, що єднає у собі мотиваційно-ціннісний, процесуальний, змістово-гностичний, дослідницько-рефлексивний компоненти, професійні якості й здібності, наявність і ступінь сформованості яких забезпечують ефективність навчання та виховання учнів початкової ланки освіти» (Бірюк, 2020: 7).

Як бачимо, значна кількість дослідників до складу готовності зараховують застосування технології розвитку критичного мислення в освітньому процесі, і це доволі важливий факт. Адже наукові розвідки (О. Белкіна-Ковальчук, А. Кроуфорд, К. Костюченко, Д. Макінстер, С. Метьюз, О. Мисечко, О. Пометун, М. Починкової, В. Саул, С. Терно, Т. Хачумян, Л. Шимон, О. Шквир, В. Ягоднікової та ін.) доводять, що формування критичного мислення особистості буде ефективним саме через застосування технології розвитку критичного мислення.

Технологія розвитку критичного мислення розглядається нами як інноваційна через декілька аспектів. По-перше, саме критичне мислення є інноваційним мисленням: така позиція висвітлена на цілій низці сайтів провідних зарубіжних університетів, де розміщено інформацію про курси з критичного мислення, а автори одно-стайно висловлюють думку про те, що володіння

навичкою критичного мислення є обов'язковою умовою успішного професійного життя, а саме критичне мислення співвідносить з інноваційним мисленням ((A Brief), (A Critical), (Critical), (Innovation), (Logical), (Nisbett), (Philosophy)). Докладно аналіз змісту цих сайтів ми здійснювали в процесі нашого дисертаційного дослідження (Починкова, 2021), тому не будемо зараз докладно розкривати ці аспекти. По-друге, сама технологія формування критичного мислення є інноваційною. Так, технологію формування критичного мислення особистості ми потрактуємо як «ціле-спрямовану, заздалегідь спроектовану, плано-мірно реалізовану, упорядковану сукупність дій щодо реалізації педагогом певних методів, засобів і прийомів, спрямованих на формування критичного мислення особистості» (Бадер&Починкова, 2023; 99). Ця технологія є «різновидом інноваційної особистісно зорієнтованої технології, що модернізує традиційну освітню систему на всіх рівнях, і яка ґрунтується на активізації й інтенсифікації мисленнєвої діяльності особистості, спрямовану на критичне розмірковування через застосування сукупності специфічних форм і методів, застосування яких зумовлено метою й результатами технології» (Бадер&Починкова, 2023; 99).

Тож, висновуємо про те, що і саме критичне мислення, і технологія формування критичного мислення є інноваційними, тому вважаємо доцільним розглядати готовність педагогів до формування критичного мислення особистості крізь призму готовності до інноваційної діяльності. Тому логіка нашого дослідження вимагає звернення до поняття «готовність до інноваційної педагогічної діяльності».

І. Дичківська визначає «готовність до інноваційної діяльності» як «особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії» (Дичківська, 2011: 13). При цьому абсолютно слушно зауважує, що готовність до інноваційної діяльності є одним із важливих компонентів професійної готовності. Цілком розділяємо таку позицію.

І. Гавриш такий тип готовності розкриває як «інтегративну якість його (вчителя – прим. авт.) особистості, що є регулятором та умовою успішної професійної діяльності, спрямованої на створення, запровадження і розповсюдження освітніх інновацій» (Гавриш, 2006). Більш вузько готовність педагога до інноваційної діяльності розглядають В. Староста і О. Гошко і визначають її як

«здатність продукувати ідею, і як здатність практичної реалізації власної ідеї чи ідей інших новаторів» (Староста, 2018: 5).

Тож, в основу нашого визначення поняття «готовність педагога до формування критичного мислення» має лягти дефініція «готовність педагога до інноваційної діяльності», оскільки і саме критичне мислення, і технологія формування критичного мислення є інноваційною діяльністю.

Отже, аналіз наукової літератури з проблеми визначення сутності понять «готовність», «професійна готовність педагога», «готовність до інноваційної педагогічної діяльності», «готовність до формування критичного мислення здобувачів різних освітніх рівнів» дозволило нам представити узагальнене розуміння сутності дефініції «готовність педагога до формування критичного мислення особистості» – це *особистісний стан мотиваційно-ціннісного ставлення до критичного мислення і його формування, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей з формування критичного мислення з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості, здатності до творчості, ефективної взаємодії та рефлексії*.

Структуру готовності педагога до формування критичного мислення особистості вважаємо за доцільне розглядати як сукупність *мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного, діяльнісного та рефлексивного компонентів*.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності педагога до формування критичного мислення особистості виражає його усвідомлене ставлення до самого критичного мислення й процесу його формування на засадах ціннісної освітньої парадигми. *Когнітивний* компонент об'єднує сукупність знань щодо теоретико-методологічних засад критичного мислення особистості; володіння методичними знаннями, уміннями й навичками щодо впровадження технологій розвитку й формування критичного мислення в освітній процес та впровадження методів і засобів розвитку критичного мислення в освітній процес. *Комунікативний* компонент реалізується у процесі взаємодії суб'єктів процесу формування критичного мислення, усвідомлення ролі мови й мовлення в процесі мислення, побудова процесу комунікації на засадах діалогізму. *Діяльнісний* компонент готовності педагога до формування критичного мислення особистості розкривається через наявність і реалізацію професійно-педагогічних якостей щодо формування критичного мислення особистості, активного застосування їх у процесі

професійної діяльності. *Рефлексивний* компонент готовності характеризує пізнання й аналіз педагогом власного мислення, свідомості, професійної діяльності, а також висунення й реалізація власних ідей.

Поділяємо точку зору І. Дичківської щодо визначення позицій, які педагог інноваційного спрямування повинен уміти реалізувати в межах освітнього процесу під час формування критичного мислення особистості:

– педагогічний гуманізм («прийняття» здобувачів освіти, довіра до них, повага до їх особистості, гідності, впевненість у їх здібностях і можливостях);

– емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння «відчувати іншого як самого себе», розуміти внутрішній світ своїх вихованців, уміння стати на їх позиції);

– співробітництво (поступове перетворення вихованців у «співавторів педагогічного процесу»);

– діалогізм (уміння слухати іншого, цікавитися його думкою, вести міжособистісний діалог на основі рівноправ'я, взаємного розуміння і співтворчості);

– особистісна позиція (здатність до творчого самовираження, при якій педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, яка має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій) (Дичківська, 2011: 14).

Уважаємо, що цей перелік варто додати ще однією позицією – ціннісна орієнтація освітнього процесу, що є ключовою з позиції критичного мислення, адже саме цінності й знання виступають підвалинами критичного розмірковування.

Висновки. Низка об'єктивних факторів вимагає від суспільства застосування критичного мислення, яке потребує цілеспрямованої роботи з його формування. Однак, першим кроком на цьому шляху є готовність педагогів до такої роботи. Аналіз наукових розвідок засвідчив, що на сьогодні відсутнє визначення цієї дефініції. На підставі аналізу наукової літератури й дотичних понять ми визначаємо сутність поняття «готовність педагога до формування критичного мислення особистості» як *особистісний стан мотиваційно-ціннісного ставлення до критичного мислення і його формування, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей з формування критичного мислення з урахуванням вікових і психолого-педагогічних особливостей особистості, здатності до творчості, ефективної взаємодії та рефлексії.*

У структурі готовності педагога до формування означеного типу мислення визначаємо сукупність взаємопов'язаних компонентів: *мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного, діяльнісного та рефлексивного.*

Перспективи подальших досліджень убачаємо в визначенні змісту критеріїв готовності педагогів до формування критичного мислення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер С. О., Починкова М. М. Технологія формування критичного мислення особистості: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 64. Том 1. С. 96–103. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.19>
2. Бірюк Л. Я., Ремньова Н. Ю. Готовність учителя початкової школи до застосування технології розвитку критичного мислення: сутність і структура. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 74'2020. С. 5–9. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.74.01>
3. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 475 с.
4. Гарасимів Я. Формування готовності у майбутніх вихователів до розвитку критичного мислення дошкільників. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2022. Випуск 37. С. 46–55. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2022.37.11640>
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. Головка (гол. ред.). К. : Либідь, 1997. 374 с.
6. Дичківська І. М. Готовність до інноваційної діяльності у структурі професійно-особистісної підготовки педагога. *Наука і освіта*. 2011. № 5. С. 13–15.
7. Інформація / В. Ф. Погорілко, Т. Я. Любива. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL : <https://esu.com.ua/article-12485>
8. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. К. : Вища школа, 1987. 56 с.
9. Лубенець В. Паніка, зневіра, стравання, замах. Росія почала нову інформаційну атаку «Майдан-3» на Україну. *Екселюзив. Online.ua*. 23 листопада 2023 року. URL : <https://news.online.ua/panika-znevira-stravliuvannia-zamahi-rosiia-rosala-novu-informaciinu-ataku-maidan-3-na-ukrayinu-ekskliuziv-867666/>
10. Пашенко Т. Готовність педагогічних працівників до стандартизації підготовки молодших спеціалістів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. : Педагогічні науки. 2018. Вип.2 (2). С. 10–16. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2%282%29_3

11. Пінська О. Л. Формування готовності майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2018. № 2 (16). С. 260–265. DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-39
12. Полонська Т. К. Готовність учителя іноземної мови до формування критичного мислення в учнів Нової української школи. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*. 2021. № 5 (47). URL: https://lib.iitta.gov.ua/727553/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf
13. Починкова М. М. Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : дис. ... докт. пед. наук., 13.00.04. Старобільськ, 2021. 571 с.
14. Староста В. І., Гошко О. В. Структурні компоненти готовності педагога до інноваційної діяльності. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*. 2018. № 3 (32). URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23239/1/2018_Starosta%20V_Hoshko%20O_Zaporizza.pdf
15. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. К., 1997. 54 с.
16. A Brief History of the Idea of Critical Thinking. The Foundation for Critical Thinking. URL: <http://www.criticalthinking.org/pages/a-brief-history-of-the-idea-of-critical-thinking/408>
17. A Critical and Practical Analysis. URL: <http://findyourway.uj.mobi/index.php/success-beyond-graduation/innovative,-creative-and-critical-thinking>
18. Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher. Udey. URL: <https://cutt.ly/IhtLIPp>
19. Innovation & Critical Thinking. Duke university. URL: https://learn.more.duke.edu/certificates/innovation-critical-thinking?gclid=EA1aIQobChMI3Ov46eWb5wIVw42yCh0Y7Ar9EAAAYASAAEgJ18PD_BwE
20. Logical and Critical Thinking. Future Learn. URL: <https://www.futurelearn.com/courses/logical-and-critical-thinking>
21. Nisbett R. E. Mindware: Critical Thinking for the Information Age. Coursera. URL: <https://www.coursera.org/learn/mindware>
22. Philosophy and Critical Thinking. edX. URL: <https://www.edx.org/course/philosophy-and-critical-thinking>

REFERENCES

1. Bader S. O., Pochynkova M. M. (2023). Tekhnolohiia formuvannia krytychnoho myslennia osobystosti: teoretychnyi aspekt. [Technology of formation of critical thinking of an individual: theoretical aspect.]. *Innovatsiina pedahohika*. № 64. Tom 1. S. 96–103. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.19> [in Ukrainian].
2. Biriuk L. Ya., Remnova N. Yu. Hotovnist uchytelia pochatkovoї shkoly do zastosuvannia tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia: sutnist i struktura. [The primary school teacher's readiness to use technology for the development of critical thinking: essence and structure]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Vypusk 74. 2020. S. 5–9. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.74.01> [in Ukrainian].
3. Havrysh I. V. (2006). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoї profesiinoї diialnosti [Theoretical and methodological bases of formation of readiness of future teachers for innovative professional activity] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Luhansk. 475 s. [in Ukrainian].
4. Harasymiv Ya. (2022). Formuvannia hotovnosti u maibutnikh vykhovateliv do rozvytku krytychnoho myslennia doshkilnykiv. [Formation of readiness of future teachers for the development of critical thinking of preschoolers.]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Serii pedahohichna. Vypusk 37. S. 46–55. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2022.37.11640> [in Ukrainian].
5. Honcharenko S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichni slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary] / S. Holovko (hol. red.). K. : Lybid. 374 s. [in Ukrainian].
6. Dychkivska I. M. (2011). Hotovnist do innovatsiinoї diialnosti u strukturi profesiino-osobystisnoi pidhotovky pedahoha. [Readiness for innovative activity in the structure of the teacher's professional and personal training]. *Nauka i osvita*. № 5. S. 13–15. [in Ukrainian].
7. Informatsiia [Information] / V. F. Pohorilko, T. Ya. Liubyva. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. K. : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2011. URL : <https://esu.com.ua/article-12485> [in Ukrainian].
8. Kondrashova L. V. (1987). Moralno-psykholohichna hotovnist studenta do vchytelskoї diialnosti. [Moral and psychological readiness of the student for teaching.]. K. : Vyshcha shkola. 56 s. [in Ukrainian].
9. Lubenets V. Panika, znevira, stravljuvannia, zamakhy. Rosiia pochala novu informatsiinu ataku «Maidan-3» na Ukrainu. [Panic, despondency, exasperation, attempts. Russia has launched a new «Maidan-3» information attack on Ukraine.]. *Ekselivuzuv. Online.ua*. 23 lystopada 2023 roku. URL : <https://news.online.ua/panika-znevira-stravljuvannia-zamaksi-rosiia-pochala-novu-informaciinu-ataku-maidan-3-na-ukrayinu-ekskliuziv-867666/> [in Ukrainian].
10. Pashchenko T. (2018). Hotovnist pedahohichnykh pratsivnykiv do standartyzatsii pidhotovky molodshykh spetsialistiv. [Readiness of teaching staff to standardize the training of junior specialists]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka*. : Pedahohichni nauky. 2018. Vyp. 2 (2). S. 10–16. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2%282%29_3 [in Ukrainian].
11. Pinska O. L. (2018). Formuvannia hotovnosti maibutnoho vchytelia do tvorchoї pedahohichnoї diialnosti [Formation of the future teacher's readiness for creative pedagogical activity.]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia*. Serii «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky. № 2 (16). S. 260–265. DOI 10.32342/2522-4115-2018-16-39.

12. Polonska T. K. (2021). Hotovnist uchytelia inozemnoi movy do formuvannya krytychnoho myslennia v uchniv Novoi ukrainiskoi shkoly. [The foreign language teacher's readiness for the formation of critical thinking in students of the New Ukrainian School]. *Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats ZOIPPO*. № 5 (47). URL: https://lib.iitta.gov.ua/727553/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf [in Ukrainian].
13. Pochynkova M. M. (2021). Formuvannya krytychnoho myslennia maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly u protsesi profesiinoï pidhotovky [Formation of critical thinking of future primary school teachers in the process of professional training] : dys. ... dokt. ped. nauk., 13.00.04. Starobilsk. 571 s. [in Ukrainian].
14. Starosta V. I., Hoshko O. V. (2018). Strukturni komponenty hotovnosti pedahoha do innovatsiinoï diialnosti. [Structural components of a teacher's readiness for innovative activity.]. *Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats ZOIPPO*. № 3 (32). URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23239/1/2018_Starosta%20V_Hoshko%20O_Zaporizza.pdf [in Ukrainian].
15. Trotsko H. V. (1997). Teoretychni ta metodychni osnovy pidhotovky studentiv do vykhovnoi diialnosti u vyschkykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodical foundations of preparing students for educational activities in higher pedagogical educational institutions] : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : spets. 13.00.04. K., 1997. 54 s. [in Ukrainian].
16. A Brief History of the Idea of Critical Thinking. The Foundation for Critical Thinking. URL: <http://www.criticalthinking.org/pages/a-brief-history-of-the-idea-of-critical-thinking/408>
17. A Critical and Practical Analysis. URL: <http://findyourway.uj.mobi/index.php/success-beyond-graduation/innovative-creative-and-critical-thinking>
18. Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher. Udey. URL: <https://cutt.ly/lhtLIPp>
19. Innovation & Critical Thinking. Duke university. URL: https://learn.more.duke.edu/certificates/innovation-critical-thinking?gelid=EAIaIQobChMI3Ov46eWb5wIVw42yCh0Y7Ar9EAAAYASAAEgJ18PD_BwE
20. Logical and Critical Thinking. Future Learn. URL: <https://www.futurelearn.com/courses/logical-and-critical-thinking>
21. Nisbett R. E. Mindware: Critical Thinking for the Information Age. Coursera. URL: <https://www.coursera.org/learn/mindware>
22. Philosophy and Critical Thinking. edX. URL: <https://www.edx.org/course/philosophy-and-critical-thinking>